

peti, debetque in subsidium Cruciate applicari. Latè de his *P. Mendo, Alloza, & alii*. Bulla autem non prodest eis, qui in fiducia Bullæ bona aliena usurparunt, ita ut quis non usurpasset bona, si non speraret, se compositionem usurum: bene verò prodest illis, qui cum fiducia Bullæ talia bona usurparunt, hoc est, quod semper aliquis erat ea ablaturus, quamvis solamen haberet, eo quod per Bullam erat ablata compositorum, si post compositionem factam compareat Dominus bonorum, de quibus quis fecit compositionem, nihilominus bonorum Dominus potest illa coram Judice petere, & Judex tenetur alterum ad restitutionem condemnare: siquidem compositio tantum valet pro foro interno.

218 In foro externo variæ ex furto resultant actiones. Aliæ enim sunt rei persecutoriæ, ut rei vindicatio, & conditio furtiva: aliæ actiones poenales, ut actio furti, & accusatio criminalis. Rei vindicatio competit Domino rei furto ablata adversus quemcumque illius possessorem, etiam si non sit fur, sed etsi bona fide emisset: nam est actio realis quæ rem, ubicumque sit, etiam pretio non refuso, vindicat Domino suo. *L. 3. L. 23. C. de Rei vind.* atque ad eò res furtiva à Judice apud furem reperta non fisco, sed Domino, si certus est, debet restituere sine diminutione non obstante contraria consuetudine. *Conditio furtiva*, est actio civilis, personalis, & perpetua, extraordinaria tamen, qua petitur res ipsa, si extet, & dicitur *conditio certi*, vel petitur interesse rei, si non extat res, vel illius possessio, vel usus, & dicitur *conditio incerti*. Actio furti est pure poenalis, quia tantum ad poenam, non ad rei persecutionem tendit. Præterea est personalis, perpetua, & famosa. Et si ex furto manifesto consurgat est Prætoria, & in quadruplum datur, si ex non manifesto oriatur est civilis, & in duplum datur. *§. 5. & fin. Inst. de Obligat. qua est delicti. §. 18. Inst. de Action. L. 18. tit. 14. p. 7.* Competitque Domino rei ablata, & alii, quorum interest, rem ablatam non esse. *L. 10. L. 11. ff. h. t.* Datur contra furem, etiam contra impuberem doli capacem, & contra ei cooperantes auxilio, vel consilio, ut si quis tibi numos excussit, ut alius reparet, aut tibi obstiterit, ut alius rem tuam exciperet, aut oves tuas, vel boves fugaverit, ut alius eas exciperet, & hoc veteres scripserunt de eo, qui panno, ru-

bro fugavit armentum; vel qui scalas fenestris supponit, aut ipsas fenestras, vel ostium effringit, ut alius furtum faceret, quivè ferramenta ad effringendum, aut scalas, ut fenestris supponeretur, commodaverit, sciens, cujus rei gratia commodaverit. *§. 11. Inst. de Oblig. que est delicti.* & quidem si plures sint, contra singulos insolvidum datur: nec unius solutione ceteri liberantur. *L. 21. §. 9. ff. h. t.* Sicut liberantur quando unius condicione furtiva conventus, solidum solvit: nam conditio furtiva est rei persecutoria, quæ cessat, si id, quod abest, restituatur: nam bis idem peti non valet. *L. 57. ff. de Reg. jur.* Actio verò furti est poenalis ligans omnes, qui delictum commissurunt, & quidem etiam re furtiva extincta permanet furti actio adversus furem. *L. 46. ff. h. t.* Sed cum hæc actio sit poenalis non datur contra furis hæredes, nisi jam cum defuncto lis contestata sit. *§. 1. Inst. de Perpet. & tempor. L. 1. ff. de Privat. delicti.* Hæc actio dicitur famosa: quia ea conventus, etiam tantum civiliter, & ad poenam dupli, vel quadrupli; v. g. condemnatus, saltem, quando furtum est aliquantum notabile, fit infamis. *L. 4. §. fin. ff. de Hæ. qui notant.*

219 Etiam contra furem datur actio criminalis, ut ipsi infligantur poenæ à jure statuta, quæ etiam locum habent, & si per viam Inquisitionis procedatur, & quidem de Jure Canonico fur notorius notorietate facti, vel si actione furti, & quidem poenali, & famosa (secus si condicione furtiva) conventus, & condemnatus sit, fit infamis, *cap. 17. 6. q. 1. & consequenter irregularis, cap. 5. D. 51. cap. 8. de Reg. jur. in 6. Diaz. Prax. Crim. Canon. cap. 94. n. 2.* Si furtum occultum sit, nec infamia, nec irregularitas incurritur. Si Clericus sit deprehensus, vel convictus de furto magno, vel iterato deponendus est ab ordine, & officio Clericali, *cap. 12. D. 81.* Quod si adhuc non respiscat, debet excommunicari. Si tandem incorrigibilis sit tradi debet brachio sæculari, *cap. 10. de Judic. Episcopi*, vel eorum Vicarii ad instantiam partis læsæ solent concedere litteras monitorias generales, sub excommunicatione contra eos, qui rem alienam, non quidem modicam, injustè retinent, ut eam restituant: & adversus scientes, rem ab alio detineri, ut revelent: quod si non faciant, excommunicationem ipso facto incurrant; *arg. Trid. sess. 24. de Ref. cap. 3.*

Jure Civili variis poenis furtum puniebatur pro ejus circumstantiis, sed non extendebatur ad mortem. *Auth. sed novo C. de Serv. fugit. ibi: Sed pro furto nec morietur, nec aliquid membrum abscindetur, sed aliter castigabitur.* In *L. 18. tit. 14. p. 7.* dicitur quod fur flagelletur, sed non occidatur, nec mutilletur, nisi publicus latro sit, vel pyrata, aut per vim cum armis deprædetur in aliena domo, vel loco: vel nisi in Ecclesia, vel loco Religioso furetur, rem sanctam, aut sacram: vel si Officiales Regis furentur aliquid de pecuniis, vel rebus sibi commissis, vel si Judex, durante officio, aliquid furetur de pecunia Regis, vel communitatis. Isti enim occidentur, & eis dantes consilium, vel auxilium, vel eos celantes. Si tamen Rex, vel communitas tale frutum Officialis non petat infra quinquennium, postea non punietur corporaliter sed tantum poena quadrupli. Sed quamvis de jure scripto non possit quis pro furto simplici morte puniri, tamen jam generali consuetudine servatur quod saltem pro tertio furto, dum res non sit parvi momenti, possit fur puniri morte, & sua causa suspendi. *Vid. Greg. Lop. in L. 17. tit. 14. p. 7. V. Matar.* Et etiam sunt videnda. *L. 7. L. 9. tit. 11. L. 8. R. C. L. 4. tit. 23. L. 8. R. C.* Pro coronide tamen hujus materiæ venit explicandus difficilis *Text. in c. 2. h. t. ibi: Fures, & Latrones, si in furando, & deprædando occidantur, visum est pro eis non esse orandum. Sed si comprehensi, aut vulnerati Presbytero, vel Diacono confessi fuerit, communionem eis non negamus.* Quod intellige, non quatenus Latrones possint peccata sacramentaliter confiteri Diacono, ut ab eo absolutionem accipiant, sed quatenus in præsentis specie Sacerdos, vel Diaconus tanquam testes signorum poenitentia adfuerint, ut sie possint Latrones, ad communionem Ecclesie admitti, & Ecclesie possit pro illis orare, & sacrificium offerre.

TIT. XIX.

De Usuris.

220 **U**suræ, quæ sic ab usu dicitur, aliquando significat quodlibet lucrum, seu fructum ex rei usu resultantem. Sic *Matth. 25. v. 37. & Luc. 19. v. 23.* ait Christus Dominus: *Quare non dedisti pecuniam meam ad men-*

Tom. II.

tam, & ego cum usuris exegissem eam. Sed in præsentis sumitur 1. pro lucro resultante ex mutuo ultra sortem principalem. 2. Pro contractu, quo convenitur de hæc lucro. *c. 2. c. fin. 14. q. 3.* Si enim Titius Sempronio mutuavit centum aureos, vel centum cados vini ea condicione, ut singulis annis, donec eosdem restituta, reddat quasi ex justitia decem aureos, vel cados vini, ita ut uno, vel pluribus annis elapsis, adhuc restituere debeat eos centum aureos, vel cados vini (quæ summa dicitur capitale; seu sors principalis) & insuper debeat decem aureos, vel aliam rem pretio astimabile singulis annis dare, tunc committitur usura: quidquid enim ultra sortem principalem in mutuo datur, dicitur usura, fœnus, & lucrum. Si non interveniat mutuum, saltem virtuale, non datur usura. Hinc usurarius non est, qui certò pretio petito alteri suam pecuniam concedit ad pompam, & ostentationem: quia hic non mutuatur pecunia cum dominio ejus non transferat, sed locat. Et in contractu locationis, & conductionis justè potest pretium, vel merces à locante peti. Qui verò à depositario pro usu pecuniæ depositæ apud ipsam aliquid petit usurarius est: nam exigit aliquid ultra sortem pro concessione, quæ verè mutuum est. Idem est, si quis vendat aliquam rem ex pacto: ut eadem sibi restituatur, aliquid recipiendo ultra sortem *c. 4. de Pignor.*

221 **M**utuum sic dictum, quod ex mutuo tuum fiat, est contractus Juris Gentium, re perficitur, nominatus unilateralis, & stricti juris, quo res fungibilis, seu consistens in pondere, numero, & mensura in alium transfertur ex Lege, ut res ejusdem generis, quantitatis, & qualitatis restituatur. *L. 2. ff. de Rebus Credit. princ. Inst. quib. modis re contrahitur oblig.* Res mutuata debet reddi in eadem specie, mensura, ac vanitate; v. g. si decem scaphæ tritici fuerint mutuata decem reddenda sunt, & si præteritum postea creverit, si mutans nihil circa augmentum, vel diminutionem pretii prævidit. *L. 22. ff. de Reb. cred.* si tamen mutans prævidit, pretium minuendum esse cum ejus damno sufficit si triticum in eadem mensura reddatur. Si prævidit, pretium augendum esse sufficit, si mutatarius reddat triticum in eà mensura, ut aquet pretium accepti, licet si minor, quam mensura accepta, siquidem mutans prævisio pretii aug-

Kk men-

mento, non potuit licite petere, quod eadem mensura redderetur: nam esset lucrum supra sortem intendere, quod certe est usura. *Lugo de Just. D. 25. sect. 7. n. 121.* Potest tamen mutuans providens certo, vel probabiliter minuendum esse tritici pretium, licite, & sine usura pacisci, quod mutuatarius non solum reddat, id quod aequet numerum accepti, sed id quod aequet illius valorem, sive mutuans esset aliunde venditurus, sive consumpturus, sive in tale tempus servaturus. Hinc si mutuavit quis decem scaphas tritici potest obligare mutuatarium ad reddendum viginti, si tot sint necessariae ad aequandum pretium decem acceptatum. Sed non debet obligare mutuatarium, ne antea restitua, sed in eius arbitrio hoc debet relinquere, quod si pretium tritici creverit pauciores quam dedit, debet exigere; v. g. si quinque scaphas nunc tantum valeant quantum decem tempore mutui, quinque tantum petere debet. *Molina de Just. tract. 2. D. 311.*

222 Actio, quae ex mutuo datur mutuanti, seu creditori adversus mutuatarium, seu debitorem, dicitur conditio certi ex mutuo. *Princ. Inst. quib. modis re contrahit, obligat.* El licet nulla lege teneamur mutuum dare, si tamen ex misericordia velimus dare mutuum, praeccepto tamen tenemur gratis illud dare juxta illud Christi *D. Luc. 6. v. 35. Mutuum date nihil inde sperantes.* Si in hoc contractu aliquid ultra sortem exigatur, illud usura est. Et quidem haec alia est interna: quae consistit in solo animo lucrum capiendi ex mutuo: alia externa, quae subdividitur in mentalem, & realem, seu conventionalem. Mentalis est, quando quis dat mutuum ea mente, nullo tamen explicata pacto, ut aliquid ultra sortem, tanquam debitum ex justitia solvatur ipsi. Erit conventionalis si pactum accedat: tale vero pactum contractu alias licito adjectum pro non adjecto habetur, contractu in suo robore manente: quia utile per inutile non vitiatur, maxime si dividi possit utile ab inutili. *c. 37. de Reg. Jur. in 6.* Si contractus est illicitus, eo ut principali corruente corrumpitur pactum accessorium. *L. 178. ff. de Reg. jur. c. 42. eod. in 6.*

223 Esse peccatum, & illicitum usuras exercere, certissimum est ex *Cone. Vinens. in Cl. un. §. fin. b. t. ibi: Si quis in illum errorem incidit, ut pertinaciter affirmare presumat, exercere usuras, non*

esse peccatum, decernimus eum, vel hereticum puniendum. *Lugo de Just. & jur. D. 25. sect. 2.* Usuræ etenim de Jure Canonico, & quidem antiquissimo sunt prohibita. *Can. 43. Apost. c. 1. c. 2. 14. p. 3. quinimo, & Jure Divino. Deuter. 23. v. 19. Ezech. 18. v. 10. & 13. ibi: Quod si genuerit filium ad usuram dantem, & amplius accipientem, nunquid vivens non vivet, cum universa haec detestanda fecerit morte morietur. Luc. 6. v. 35. ibi: Mutuum date nihil inde sperantes. Hinc Pontifex Alex. III. ait in c. 4. b. t. Respondemus, quod cum usurarum crimen utriusque Testamenti pagina detestetur, super hoc dispensationem aliquam posse fieri non videmus. c. 10. b. t. Etiam Jure Naturali sunt illicitae usurae, & haec est communis persuasio gentium: nam ut ait *Cicer. L. 3. Offic. Illud natura non patitur, ut aliorum spoliis nostras facultates, copias, & opes augeamus.* Et merito quidem: nam ipsa natura prohibet, aliquem lucrum capere ex re aliena, & cum per mutuum transferatur dominium rei mutuate in mutuatarium, non potest mutuans lucrum percipere ex tali re: hoc enim iniquum esset, sicut esset iniquum, venditorem equi lucrum capere ex usu equi, quem jam in emptorem transtulit. Nullus enim justus titulus invenitur ad lucrum percipiendum ex re mutuate. 1. Non pro usu: nam cum in rebus fungibilibus, in quibus mutuum consistit, dominium ab usu non separatur, post dominium translatum pertinet ad mutuatarium usus, & commodum talis rei. 2. Non pro ipsa dominii translatione: nam haec sufficienter compensatur, si eadem res, vel sors principalis restituitur ad equalitatem mutuanti. 3. Non pro obligatione non repetendi pecuniam, nisi post certum tempus elapsum: nam haec obligatio est intrinseca mutuo, & si haec via posset aliquid peti, facile hoc modo omnis usura paliaretur. Praeterea talis obligatio solum est pretio aestimabilis, quando talis dilatio affert mutuanti damnum, vel facit lucrum cessare, & tunc ratioe lucri cessantis potest aliquid peti, secus si nullum lucrum cessaret: quia illa pecunia; v. g. si non esset mutuatæ deberet otiosa in arca manere, & sufficienter mutuum compensatur per integram solutionem accepti. 4. Non pro labore mutuandi: quia hic, vel est intrinsecus mutuo, vel in favorem utriusque, vel non est considerabilis, vel si notabilis est, potest pretium exigi, non tanquam*

ex

ex mutuo, sed tanquam ex opera locata mutuatario. *Novar. Man. cap. 17. n. 209.* Insuper: hanc prohibitionem usurarum à Jure Naturæ descendere agnoscunt Summi Pontifices, dum in *cap. 4. & 10. b. t.* eum adstrunt ex Veteri Lege, ex qua solum in Lege gratiae vigent præcepta Moralia fundata in Lege Natura. *Div. Thom. 2. 2. q. 78. art. 1. Covar. Var. 3. cap. 1. Less. de Just. lib. 2. cap. 20. Laym. Castrop. & alii.* Et Jure Regio Hispano omnino prohibita sunt usurae. *L. 46. tit. 6. p. 1. ibi: Mercaderías son de muchas maneras, & algunas, y á, que non puede ningun home usar de ellas sin peccado mortal, porque son malas en sí, como usuras, & simonia, & estas son vedadas tambien á los Clerigos, como á los Legos. L. 1. tit. 6. lib. 8. C. ibi: Porque se halla, que el logro es muy gran peccado, y vedado, asi en la Ley de Natura, como de Escritura y de Gracia.*

224 Hinc est, quod nullus Princeps, nequidem Pontifex, potest per suas Leges, vel permissionem, facere usuras licitas esse, *cap. 4. b. t. ibi: Super hoc dispensationem aliquam posse fieri, non videmus: quia cum Scriptura Sacra prohibeat pro alterius vita mentiri: multo magis prohibendus est quis, ne etiam pro redimenda vita captivi usurarum crimine involvatur. Covar. Var. 3. ex n. 8. Molin. & alii communitèr.* Imò Principes, Republicæ, Consules, vel Magistratus suis Legibus, vel statutis approbantes usuras, graviter peccabunt, & excommunicationem ipso facto incurrunt, *cap. 1. b. t. in 6. Clem. un. eod.* Cum enim usurae ex se illicitæ sint, nec consuetudine possunt induci, talis enim consuetudo, utpotè Jure Naturali, & Divino contraria non esset rationalis, ac proinde esset corruptela; *arg. cap. fin. de Consuetudine.* Et hac ratione nec in favorem causæ piæ, vel etiam pro redemptione captivorum possunt exigi, vel accipi, *cap. 4. b. t.* Illicitus tamen est *Anatocismus*, sive usurae usurarum; v. g. Titius sub uxoris mutuavit mille argenteos Sempronio ut pro ipsi redderet 50. & in anno sequenti intendit non solum ex sorte principali, quæ sunt mille, sed etiam ex usuris nondum solutis, quæ sunt 50. novas usuras, scilicet duos argenteos cum dimidio lucrari. *L. 3. & 28. C. b. t.* Si verò jam sunt solutæ usurae aliunde licite, vel ut melius dicam, lucrum, quod ex justo titulo honestum sit, potest in eo novam sortem constituendo mutuans aliquid etiam lucrari, quia esset novum mutuum. *Leg. 3. C. de Usuris rei*

Tom. II.

judicat. Quando tamen usurae, etiam licite, nondum sunt solutæ, Jure Naturali non repugnat, quod ex eis novum lucrum, honestum quidem, caperetur, prohibetur tamen Jure Positivo. *L. 29. ff. b. t. l. 28. C. eod.* quia in jure non datur accessio accessionis, nec fructus fructuum, nec servitus servitutis, nec lucrum lucri: aded ut etsi permittatur, non debentur: & si solvantur, conditione indebiti repeti possunt. *L. 26. §. 1. ff. de Condict. indebit. Rodrig. de Reddit. ann. l. 3. cap. 7. n. 27.*

225 Potest tamen Princeps usuras permittere impune, certam quantitatem determinando, & non pueniendo, eas exercentes in ea quantitate: quod si eam excesserint, puniantur: quando hoc medio majora vitarentur peccata. Sic usurae permittæ fuerunt Jure Civili. *Tot. tit. ff. & C. b. t.* & sic Deus permisit Hebraeis usuras. *Deuter. 23. v. 20.* Sicut alibi tolerantur Lupanaria ad majus malum vitandum. *D. Thom. 2. 2. q. 78. art. 1. ad 2. Azor, p. 1. tit. 8. cap. 22. q. 13. Molin. de Just. & jur. tr. 2. D. 304.* & sic potest intelligi difficilis. *Lex 22. tit. 12. p. 5.* ubi videtur Regem Judæis usuras permittente, & actionem ad eas concedere. Sed hodie hoc omnino prohibitum est in nostra Hispania *ex L. 1. tit. 6. lib. 8. R. C.* etiam consuetudine potest induci hæc usurarum impunitas. *C. fin. de Consuetudine.* Et justa causa necessitatis, vel utilitatis potest etiam privatus sine peccato, & suo jure utendo petere mutuum ab alio sub usuris, quando jam est determinatus non aliter quam sub usuris dare, cum tamen posset, si vellet dare sine usuris; quippe qui usuras solvere juravit tenetur implere juramentum, *cap. 6. de Jure jur.* ac consequenter non est peccatum solve-re usuras: cum sit certum juramentum illicitum, non esse servandum. *C. 18. de Jure jur. D. Thom. 2. 2. q. 78. art. 4.*

226 Licet nullum lucrum ultra sortem possit accipi in mutuo, præcisè ratione mutui, potest tamen, ex aliis titulis accipi: 1. Ratione damni emergentis: 2. Ratione lucri cessantis: 3. Ratione periculi sortis à mutuantem in se suscepti: 4. Ob periculum ammittendi sortem in naufragio, itinere, &c. 5. Ratione culpæ, quam mutuatarius commissit, differendo restitutionem mutui ultra tempus præfixum, si tali moræ culpabili in solvendo, certa sit imposita poena, vel à Lege, vel etiam ex conventionem partium. Quando creditor ratione mutui dari

Kk 2

jac-

jacturam in rebus, quas jam habet, patitur, dicitur damnus emergens: v. g. Si Titius mutuet Sempronio centum aureos, quos destinavit ad ædificii refectionem, quod minabatur ruinam, vel ad frumentum tempore messis emendum: & postea, vel ædificium corruat, vel majores impense in refectione domus sint necessariae, vel majus pretium pro frumento requiratur: Tunc enim ratione damni emergentis aliquid sine usura metu peti valet. Et quidem adjecto pacto expresso: quia illud non est lucrum ex mutuo proveniens, sed tantum est ad vitandum damnum, & ut mutuans servetur indemnis, ne ipsi suum beneficium damnosum sit. *D. Thom. 2. 2. q. 78. art. 2. ad 1. Molin. de Just. & jur. tr. 2. D. 314. n. 7. & 8.* Ut ratione damni emergentis possit mutuans aliquid recipere, requiritur: 1. Ut mutuum sit causa illius damni, & hoc non eveniret, nisi mutuans dedisset in mutuum eas pecunias, quibus ejus domus reparanda erat, ex cujus defectu passa est ruinam: si enim aliunde pecuniam haberet; etiam præstitam ab amico ad domum reparandam, mutuum non esset causa talis damni: 2. Non potest exigere ratione damni emergentis plusquam quod est necessarium, & æquale damno, vel periculo damni: 3. Mutuans debet mutuatarium de damno emergente monere: quia forte cum tali onere nollet accipere; nisi mutuans sit coactus ad mutuandum: nam tunc teneretur mutuatarius damna compensare. Potest quidem mutuatarius, si vult, pacisci cum mutuante ratione periculi damni ad certam quantitatem: & quamvis postea damnum non eveniat, tenetur illam quantitatem solvere mutuanti, quia illud periculum, quod in gratiam mutuatarii subit, est pretio æstimabile: sed non potest obligare mutuatarium, ut paciscatur de hoc periculo: sed sufficit si paciscatur compensare damnum, si quod eveniret mutuanti: nam sic mutuans servatur indemnis. Si damnum contingat postquam mutuatarius in mora restituendi est constitutus, quia terminus est elapsus, ad damni compensationem tenetur, etiam si nullum pactum præcessisset, qui dies interpellat pro homine, nisi forte absque omni culpa impotens factus est ad solvendum. *C. fin. de Locat.* Si vero antequam esset in mora constitutus, accidit damnum, nam tenetur mutuatarius illud compensare, si de eo non fecit pactum, vel nisi mutuans coactus est mutuare. *Soto de Just. & jur. lib. 6. q. 1.*

art. 3. Molin. eod. tr. 2. D. 314. n. 11. & 12.
227 Si Titius ratione mutui, quod præstitit amittat aliquid lucrum, quod possit obtinere, si non mutuasset; v. g. mutuavit centum, cum quibus decem posset lucrari, si non dedisset in mutuum: tunc dicitur lucrum cessare, & tunc aliquid peti potest, etiam expresso pacto adjecto, ratione lucri cessantis: quia hoc non ratione mutui petitur, sed ne illud lucrum cesset: quod quidem pretio æstimabile est: nam lucri carentia, ut aliquod damnum censetur. *Navar. Man. cap. 17. n. 211. Covar. Var. 3. cap. 4. n. 5. Less. Azor, & alii eom.* Ut ergo ex hoc titulo aliquid accipi possit, necesse est: 1. Quod mutuum sit causa effectiva cessationis lucri: eo quod quis pecuniam negotiationi destinavit, in mutuum dedit: 2. Quod sit spes certa, vel valde probabilis talis lucri: ac proinde mutuans debet probare, se lucraturum fore ea pecunia, quam in mutuum dedit: sed cum spes non valeat tantum, quantum res ipsa, non debet exigere integrum lucrum, quod probabiliter speratur: sed prudentis arbitrio spes lucri æstimabitur, deductis tamen expensis, quas mutuans in negotiatione erat facturus, & considerata incertitudine lucri, tam ob periculum negotiationis, quam ob dubium, an esset certò negotiaturus, & an brevi, vel longiori tempore: 3. Debet mutuans tempore contractus cum mutuatario pacisci de eo, quod mutuanti præstititur lucrum cessans. Si hoc pactum à principio non est adjectum, nihil potest peti, quia forte noluisse mutuatarius cum tali onere accipere mutuum: nisi mutuans cogereetur mutuare, nam talis coactio est implicitus consensus ad compensanda mutuanti omnia damna ei provenientia ex mutuo: quia injustè causans damnum, illud reparare tenetur. Si verò mutuum ad certum tempus concessum est, eo elapso, & si nihil creditor petat in mora constituitur debitor, quia dies interpellat pro homine. Præterea: ad lucrum sine usura labe assicurandum, solent celebrari tres contractus, in quorum primo initur societas cum mercatore cum lucri, & damni communi periculo, in secundo emittitur securitas sortis, quasi Dominus dicat: pro securitate sortis ad me attinentis, quam possum perdere ex lucro, quod ad me alias attineret, retine novem partes, & mihi da, ex decem vicem, hac lege, ut mea sors debeat semper esse integra, & securus, sed

sed quia hoc lucrum est incertum, fit alius contractus sic: lucrum indeterminatum, quod spero, volo tibi vendere pretio determinato, da ergo mihi quinque, aut sex certos, sive plus, sive minus obtineas. Et hic dicitur communiter contractus trium contractuum. Quem alii impugnant, alii defendunt probabiliter utrumque, ut testatur Bened. XIV. *de Synod. Dioces. l. 7. cap. 50. ** Et hac ratione possunt cohonestari contractus, qui frequenter Manilæ inveniuntur cum sinis *Pulgò Sangleyes*, quibus aliquas quantitates pecuniarum tribuunt Mercatores sub certa summa quotannis, vel singulis mensibus solvenda, & appellant *usuras papillares*, etiamsi ipse sine periculo sortis in se suscipiant: quinimò, & aliquando ipsam sortem pignoris assureunt: sed certè quo major est securitas dantis pecuniam, tanto decrescere debet lucrum, quod in contractu debet ipse percipere. Et hujus contractus justificatio comprobatur *ex cap. 7. de Donat. inter Gonzal. ibid. n. 14.* de quibus sic loquitur *Fr. Joannes de Paz in suis Cons. clas. 1. cons. 6. parecer 7. n. 27. f. 16. Lo mas que se han extendido los Theologos en los traillos de la tierra, es, que puedan llevar á quatro reales cada mes por el capital de veinte pesos, si tienen totalmente asegurado el capital y ganancias con prenda suficiente: si no tienen esta seguridad, que puedan llevar de veinte, uno.* Mutuans si à mutuatario non est mutuum assurecuratum pignotibus, vel fidejussoribus, potest ab eo petere aliquid ultra sortem ratione periculi in recuperanda sorte, quod subit ipse, cum non debeat: cum enim habeat jus, ut illa pecunia fidejussoribus, vel pignoris assurecuratur eorum loco aliquid potest accipere: hoc enim periculum subire in gratiam mutuatarii pretio æstimabile est, & comprobatur; *arg. L. 5. de Naut. fœnor. cap. 6. b. t. Ubi pro periculo, quod res sit minus valitura tempore solutionis, permittitur de aliquo augmento pacisci, sicut etiam fidejussor potest aliquid petere ratione periculi, quod subit. L. 19. §. 1. ff. de Donat. & hanc sententiam tenent. Div. Thom. opusc. 73. de Usur. q. 10. Sylv. V. Usur. 2. 1. q. 34. Bonav. Laym. Castrop. tr. 30. D. 4. p. 17. Azor, & alii, cum Molina de Just. & jur. tr. 21. D. 318. n. 4. contra Navar. id Man. cap. 23. n. 81. Soto de Just. q. 14. art. 1. ad 1. Guiter. Reginal. & alios.* Si mutuatarius fidejussoribus, vel pignotibus sufficienter assurecur sortem, & ejus solutionem tempore debito, non potest

mutuans aliquid ultra sortem petere præcisè ratione mutui, nisi alius contractus modo dicto accedat. Quæ omnia clarè licet sub terminis generalibus confirmantur Constitutione Pontificia à Bened. XIV. *Vix pervenit*, pro conscientiarum indemnitate, edita ann. 1745. *

228 Mutuans potest aliquid accipere, & petere, à mutuatario ultra sortem, si in se suscipiat periculum sortis eam dando eunti ad mundinas per loca infesta latronibus, vel transmare navigaturo: nam cum mutuatarius deberet sortem assurecurare ipsi mutuanti, si mutuans in se hoc periculum suscipiat, si sorte sors pereat, potest pro eo aliquid accipere, & petere, siquidem pretio æstimabile est, & sicut pro tali assurancecuratione præstanda potest aliquid à tertio exigere, etiam licet ab ipso mutuatario: nec in hoc casu exigitur aliquid ultra sortem ratione mutui, sed ratione hujus assurecurationis, ac proinde tale pactum non est usurarium. *D. Thom. opusc. 73. de Usur. q. 9. Sylv. V. Usura, 1. q. 35. Covar. Var. 3. cap. 2. Molin. de Just. trat. 2. D. 318. n. 4. Lugo eod. D. 25. sect. 6. n. 77. Castropal. tr. 30. D. 4. p. 18. n. 2. Barbo. in cap. fin. b. t. n. 2.* Sic in his Insulis à labe usurae immunis est frequentissimus contractus, quem *correspondencia* vocant. Mercatores enim præstant pecuniam navegantibus Acapulcum, suscipiendo in se periculum, naufragii, & pro talis periculi susceptione, & etiam pro maximo lucro, quod possent percipere, si suo nomine mitterent merces vendendas Acapulci, exigunt quinquaginta pro centum, eo pacto, ut si navis in mari eundo, vel redeundo, pereat, ita, ut verificetur ex integro navem periisse, etiam quoad merces, vel pecuniam ex mercium venditione ortam, hoc accidat Mercatoris dantis pecunias periculo. Si verò in aliquo Portu Novæ Hispaniæ in eundo, vel harum Insularum in redeundo Navis ancoram figat, & merces, vel pecunia legitime exoneretur, & postea pecunia pereat, non Mercatori, qui eam dedit, sed ei qui eam accepit pereat, & pro singulis centum argenteis quinquaginta reddere teneatur. Et sic in scripturis habetur: *En el qual Galeon ha de ir corriendo los riesgos ordinarios de quilla, costado, y pérda general el dicho Capitan* (id est qui pecuniam dedit) *desde el día que se biciera á la vela del Puerto, y ribera de Cavite, hasta dar fondo en el de Acapulco, ó otro qual-*

qualquiera de dicho Reyno, en que biciere su derecha descarga, y de tornavuelta en el mismo Galeon, ó otro que en su lugar venga con el Real situado, y permitido de estas Islas, el qual llegado á qualquiera de sus Puertos, en que biciere dicha derecha descarga, ha de ser visto haberse vencido dichos riesgos. Hic quidem contractus, qui non solum in his Insulis, sed in toto Orbe, habita proportione lucri, & damni servatur, videtur improbari á Gregor. IX. in celeberrimo Text. in cap. Naveganti fin. b. t. ibi: Naveganti, vel eunti ad nundinas, certam mutuans pecunia quantitatem, eo quod suscepit in se periculum, accepturus aliquid ultra sortem, usurarius est censendus. Hic Text. qui verè Doctorem ingenia torquet, variè solvitur ab ipsis: dicendum tamen est cum ipsis textus littera, quod talis est censendus usurarius, hoc est, quod regularitèr talis præsuntur in foro externo, licet verè usurarius non sit in foro interno, imò, neque in externo, si de periculo constet. Sic Covar. Tolet. Gonz. in C. fin. b. tit. n. fin. Sic in cap. 1. 30. q. 5. Matrimonialia, in quibus desunt solemnitates, dicuntur adulteria, etiamsi verè matrimonia sint, quia ex defectu solemnitatum præsuntur adulteria in foro externo, nisi voluntas propria suffragaverit, & vota succurrerint legitima. Similiter in cap. 3. de Furt. imponitur poenitentia accipienti rem alienam, in necessitate, quia culpa aliqua præsuntur, licet verè sine peccato fortè fuit accepta, quia necessitas erat extrema. Comprobatur insuper nostri contractus justificatio ex casu proposito à Missionariis Chinensibus, nam in præfato Regno est stabilitus, ut in mutuo triginta pro centum accipiantur à Mercatoribus absque respectu lucri cessantis, vel damni emergentis. Sed quia aliquid periculum adeat in recuperanda pecunia: scilicet, quod ille qui accipit pecuniam mutuam, fugiat, vel quod tardet in solvendo, vel quod necessarium sit coram Iudice repetere, vel propter alia huiusmodi, & cum hic casus Romano Pontifici proponeretur Sacra Congregatio de Propaganda Fide de mandato Innoc. X. convocata respondit: Censuerunt, ratione muti immediate, & præcisè nihil esse accipiendum ultra sortem principalem, si verò aliquid accipiant ratione periculi probabiliter emergentis, prout in casu, non esse inquietandos, dummodò habeatur ratio qualitatis periculi, & probabilitatis eiusdem, ac servata proportio

ne inter periculum, & id quod accipitur. Lacr. lib. 3. p. 2. n. 856.

229 Mutuans usque ad certum tempus, quia non sit nimis breve, potest à mutuatario, etiamsi nullum emergat damnum, aliquid ultra sortem petere, si eo termino transacto, culpabiliter non solvat: hæc enim poenæ appositio nullo jure est prohibita: imò satis clarè permessa invenitur in L. 23. ff. de Obligat. & action. cap. 7. de Pignorib. Et merito, nam cum mutuatarius contra justitiam retineat debitum, culpabilis est, ac proinde poena non solum lege, statuto, vel consuetudine, sed etiam ex conventionne utriusque imponi potest, dum non imponatur in fraudem usurarum ad eas hoc pallio obtendas, & licet statim termino præfixo, dum sit sufficiens, elapso, posset creditor petere poenam, tamen regularitèr mora, aut dilatio unius diei, vel etiam hebdomadæ, non est mora notabilis, ut poena exigatur. Si pars debiti sit soluta, non tota poena, sed tantum correspondens, & proportionata parti debiti non soluti est petenda. Si mutuatarius differat restituere, etiam post tempus præfixum, quia solvere nequit, nec potest exigi poena: nam hæc sine culpa nequit exigi, cap. 2. de Const. l. 22. C. de Pœnis. Si verò in eam impositam sua culpa devenit mutuatarius, poenam solvere tenetur. Gloss. fin. in cap. 8. b. t. Azor, p. 3. 15. de Usur. cap. 6. Molina, de Just. & jur. tr. 2. D. 317. Quando à Legge, vel à Iudice est imposita aliqua poena non solvendi tempore debito huiusmodi poena, quæ usura moratoria appellatur, sive poena sit conventionalis sufficit, quod debitor requiratur à creditore, etiam ante Iudicis sententiam, ut eam solvere teneatur. Sylv. V. Pœna, n. 14. Less. lib. 2. de Just. & jur. cap. 20. n. 136. Covar. Azor, & alii.

230 Lucrum constituens usuram est quidquid pretio æstimabile in mutuo ultra sortem exigitur, vel accipitur, sive sit pecunia, sive triticum, sive obsequium, alias indebitum, dum interveniat pactum, vel obligatio de novo mutuatario imposita, cap. 1. & seq. 14. q. 3. Siquidem reddente mutuatario tantum quantum à mutuate accepit, ad æqualitatem satisfacit: ac proinde, quidquid ultra sortem exigitur, injustè exigitur. Lugo, de Just. & jur. D. 25. sect. 5. Hinc usurarium est exigere à mutuatario aliquid munus, vel beneficium, quo compenset beneficium præstitum in dando mutuo, vel quo

quo mutuatarius speciali modo benevolentiam mutuanti præstare teneatur. Ideò Innoc. XI. damnavit hæc propositionem quæ est 42. Usura non est dum ultra sortem aliquid exigitur tanquam ex benevolentia, & gratitudine debitum, sed tantum si exigatur tanquam ex justitia debitum. Siquidem esset ex pacto, & consequenter ex justitia obligationem imponere mutuatario ultra sortem: nam gratitudo, nec ex justitia obligat, nec ad aliquem actum determinatum in specie, sed tantum in genere, ut quis respondeat beneficio. Secus est, si mutuatarius ad suam gratitudinem ostendendam ex mera liberalitate aliquid mutuanti retribuatur: tunc enim nulla committitur usura. Nec mutuans, eo quod beneficium contulerit, debet fieri peioris conditionis, quam alii, quibus liberè posset mutuatarius donare, ac consequenter potest mutuans sine timore usuræ intendere, etiam principalitèr, lucrum, non tanquam debitum, sed tanquam beneficium gratis dandum, & à fortiori potest per mutuum, intendere amicitiam, & benevolentiam mutuanti. Sol. de Just. L. 6. q. 1. art. 2. & 4. Molin. eod. tract. 2. D. 305. num. 5. & seq. Laym. L. 3. tr. 4. cap. 16. n. 1. Lugo de Just. D. 25. sect. 4. num. 28.

231 Si mutuans mutuatarium obliget ad aliquid obsequium, aliàs indebitum, præstandum; v. g. ad intercedendum apud Principem pro aliquo obtinendo officio, vel quod mutuatarius deferat aliquem honorem ipsi mutuanti non debitum antecesserit ab ipso mutuatario, vel quod ipse remittat injuriam antecesserit mutuanti illatam, vel obligationem, quam habebat mutuans restituendi famam mutuatario: in his enim casibus usura committeretur. Nec potest mutuans cum mutuatario convenire, ipsumque obligare, ut sibi remutuet, quando indigeat, pro eo fidejubeat, vel aliam rem; v. g. frumentum mutuatarius vicissim mutuet: vel potius mutuanti, quam aliis, suas aedes, vel opera locet: vel mutuantis aedes conducatur: vel ipsi prædium vendatur etiam justo pretio: vel quod ex sua officina merces emat, vel quod accedat suas cholas, vel molendinum, vel furnum ad molendum triticum, vel panem coquendum: & alia huiusmodi. Siquidem ista omnia pretio æstimabilia sunt, ac proinde est nova obligatio, & onus ultra sortem ea præstare, consequenterque à labe usuræ nequeunt liberari.

D. Thom. 2. 2. q. 78. & alii com. secus esset, si ista omnia non peterent tanquam pretium, sed tanquam conditio sine qua non quis mutuaret de presenti: siquidem non tenetur quis beneficium præstare, quale esset dare mutuum est, quem videt ingratus esse, & nolle vicissim beneficium præstare. Qui in mutui compensationem exigit tanquam ex justitia aliquid spirituale, vel spirituali annexum; v. g. Missæ Sacrificium, vel Beneficium Ecclesiasticum, præter simoniam, etiam usuram committit. Nam obligatio conferendi beneficium est pretio æstimabilis. Qui mutuaturio aliquid dat ea conditione, ut rem aliunde debitam restituta, non committit usuram: siquidem nullum novum onus imponit, sed petit antecesserit debitum; v. g. si mutuum det ea conditione, ut res ablata, vel deposita, vel mutuata antecesserit restituatur: vel si Dominus, vel Parochus dent frumentum pro semine, vel pecuniam pro rebus necessariis ad culturam in mutuum Colono, vel Parochiano ea conditione, ut solvant sine diminutione, & citò pensionem, aut decimas. Hos casus aliosque plures huiusmodi latius explanant D. Thom. 2. 2. q. 78. Covarr. Var. 3. cap. 2. n. 5. Less. de Just. & jur. L. 2. cap. 20. Molin. eod. tr. 2. D. 307. & seq. Lacr. lib. 3. p. 2. ex num. 835.

232 Aliquando committitur usura palliata, quando scilicet operitur pallio alterius contractus, & non ostenditur clare contractus mutui: & hæc ratione non facilè in foro externo tale pactum de usura condemnatur, nisi de usuraria intentione per confessionem contractum, vel scripturam, vel aliunde constet. Et sic venit intelligendus text. in c. 6. b. t. pro foro, scilicet, externo: non verò pro foro conscientie, & interno. Ideò usurarium habetur pactum Anticrisium, quando, scilicet, creditor, qui apud se habet fundum oppignoratium pro centum autem; v. g. illius fructus lucratur: & postea exigit sortem principalem; scilicet debitum integrum centum aureorum: nam tales fructus, deducendo prius expensas, & laboris æstimationem, debent in sortem principalem imputari: imò si centum valeant, & debitum integrum adæquent, debitum omninò extinguatur; & prædium restitutum debet: etiamsi in favorem causæ pia tales fructus percipiantur. Nec enim sunt largiendæ elemosynæ ex scœnore: alias

pallio talis pignoris vera usura, & lacrum ultra sortem tegetur. *c. 6. de Pignor. c. 1. c. 2. c. 8. h. t. Covarr. 3. Var. cap. 1. Laym. Lacr. L. 3. p. 2. n. 1115.* Nec obstat *text. in c. 1. de Feud. c. 8. h. t.* ubi Ecclesia lucratur fructus feudi oppignorati pro mutuo à Vassallo: nam hoc est speciale in feudo, in quo Dominus non tenetur fructus compensare in sortem, si Vassallus interim servitia debita non præstet: imò ipsis fructibus servitia debita compensantur. Similiter maritus non compensat in sortem principalem fructus prædii pro dote oppignorati, dum dos non solvitur: sed ipsis fructibus onera sustinet matrimonii, quæ dote sustinere debeat. *c. 16. b. t.*

233 Vendere rem majori pretio, quam merx valet, præcise ob dilatam solutionem, vel eam minori pretio emere præcise ob solutionem anticipatam est usura palliata nomine emptionis, & venditionis. Nam in venditione, quæ fit credito, vel in anticipata solutione est mutuum virtuale, ac proinde usura quidquid ultra principalem sortem exigitur. Ideò *Innoc. XI.* damnavit hanc propositionem, quæ est 41. *Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam presentem, quam futuram, potest creditor aliquid ultra sortem, à mutuatario exigere, & eo titulo ab usura excusari.* Hinc usuram committit, qui domum; v. g. cuius pretium est centum, vendit pro centum, & viginti, præcise ob dilatam solutionem. Nam in hac solutionis prorogatione mutuum latet: nam idem est, ac si venditor recepisset centum pro domo, & eà postea mutuasset emptori eo pacto, ut postea ultra sortem, quæ est 100. reddat viginti, tanquam lucrum. *c. 10. h. t.* nisi ratione damni emergentis, vel lucri cessantis excusetur. *Genzal. in c. 6. h. t. n. 6.* Si verò dubitetur, an res vendita; v. g. triticum, plus sit valitura tempore solutionis faciendæ: cum eo casu, tam emptor, quam venditor ob contingentiam eventus lucrum, vel damnum aequaliter expectent, & aliunde venditor non esset eam antea venditurus, potest aliquid ultra justum pretium, quod tunc habet sine timore usuræ, nec injustitiæ petere. *c. fin. h. t.* ubi ratione huius dubii etiam excusatur, qui pannos, granum, vinum, oleum, & alias merces vendit, ut amplius quam tunc valeant in certo ter-

mino recipiat pro eisdem, si tamen ea tempore contractus esset venditurus. Usura etiam intervenit casu, quo quis rem cuius infimum pretium sunt 120. emat pro centum præcise ob anticipatam solutionem: nam tunc palliatur usura. Idem enim est, ac si emptor mutuasset centum venditori, ut postea reddat 120. nisi ab usura ratione lucri cessantis, vel damni emergentis, vel alio iusto titulo excusetur; v. g. quia dubitatur, an res, quæ emitur de præsentem minori pretio plus vel minus esset valitura tempore traditionis, ex eo quod venditor rei traditionem differat. *Sylv. V. Usura, 2. q. 1.*

234 Contractus, qui *Hispanè Mohatra; Italicè: Stocco* dicitur, continet palliatam usuram; & ideò *Innoc. XI.* hanc propositionem, quæ est 40. damnavit. *Contractus Mohatra licitus est etiam respectu ejusdem persona, & cum contractu retrovenditionis præcise inito, cum intentione lucri Mohatra enim fit, quando Sejus petit à Titio Mercatore centum aureos in mutuum: qui respondet Sejo: tibi dabo centum aureos mutuos, & per annum credam, & expectabo, dummodo istud pallium emas centum, & decem aureis, quod est pretium justum, quamvis summum, statimque mihi idem pallium revendas centum aureis, quod est infimum ejus pretium, tibi que hanc summam pecuniæ numerabo.* Hic latet usura pallio venditionis contexta: siquidem Titius pro centum aureis, quos Sejo dat, recipit ab ipso centum, & decem, cum venditio ad creditum sit mutuum virtuale. Si verò pactum non sit initum, & post absolutam perfectè venditionem, mutuatarius minori pretio ipsi Titio rem vendere velit, bene potest, sicut posset alii extranco, quia Mercator, vendens illas merces summo pretio non privatur jure emendi ipsas infimo pretio, quia adhuc justum est. *Navar. Molin. Card. Lacr. L. 3. p. 2. n. 904.* Non est usura triticum, aut vinum in autumno mutuatæ, adjecto pacto, quod in verè tantumdem tritici, vel vini restituar, vel pretium correspondens in tempore verno, quando incertum est, an in utroque tempore idem erit pretium quia nulla est in hoc contractu inæqualitas, cum idem sit respectu utriusque contrahentis periculum damni, & spes lucri. *c. fin. h. t. libi: Ille quoque qui dat decem solidos, ut alio tempore totidem sibi grani, vini, vel olei mensura reddantur, quæ licet tunc plus valeant, utrum plus, vel minus solutionis*

tem-

tempore fuerint valitura verisimiliter dubitatur, non debet ex hoc usurarius reputari. Secus est, quando est certum, vel probabilius, quod pretium erit majus tempore verno, & aliunde mutans triticum, vel vinum non esset illud in tale tempus servaturus. Siquidem tunc ultra sortem exigeretur excessus pretii, quod tunc habebat. Si tamen in tempore verno servaturus erat, poterit, deductis expensis, quas in ejus conservatione facturus erat, accipere pretium, quod tunc haberet, licet majus, quam tempore mutui dati esset. *Gloss. in c. fin. h. t. V. Dubitatur. Azor. p. 3. l. 5. c. 7. q. 5. Lugo de Jus. & jur. D. 25. sect. 7. & n. 112. Molin. eod. tr. 2. D. 311.* Mutare triticum vetus adjecto pacto, quod postea reddatur novum, non est usura, si quoad valorem non detur excessus, licet aliunde cedat in mutantis commodum, eo quod facilius novum conservetur: quia in contractu datur æqualitas, quoad pretium, & nullum damnum sequitur mutuatario. Si verò triticum vetus minus sit valitura, quia v. g. est semicorruptum, erit usura illud cum novo mutuatæ: quia ille excessus pretii est supra sortem principalem. *Sylv. V. Usur. 1. q. 17. Navar. in Man. cap. 27. n. 224. Lugo de Jus. D. 25. sect. 7. n. 117.*

235 Emerere minori pretio Chirographum, seu debitum centum argenteorum: v. g. quando hoc est liquidum, & sine aliqua molestia repeti potest, est usura palliata. Nam est idem, ac si emptor mutuasset venditori 80. ut ab eo centum reciperet: potest tamen minoris emi, quando debitum est litigiosum, vel quando in ejus repetitione aliqua molestia experienda esset, saltem ab ipso venditore, licet aliunde emptor ob ejus industriam facile repetere posset: quia in omnium æstimatione minus valet illud debitum, quam si liquidum esset. Quando debitor est Princeps, non potest minori pretio Chirographum emerere ille Officialis, qui ex officio solutionem ex Principis arario debet præstare: quia hæc emptio usuraria, vel saltem injusta esset, sicut esset, si Princeps vellet solvere 90. pro centum, eo quod anticipatè solvat. *Molin. de Jus. & jur. tr. 2. D. 361. ex n. 10.*

236 Montes pietatis sunt quedam araria aliquorum pietate constituta ad sublevandum indigentium necessitates; nam solet acceptis pignoribus aliqua quantitas pecuniæ, aut frumenti mutua-

Tom. II.

ri indigentibus, ea conditione, ut si tempore statuto non solvant, debitum pignora majori, quo possint pretio vendantur, ex quo mons pietatis suum debitum recipiat, & aliquid ultra illud, tum pro conservatione ipsius montis, tum pro sustentatione illius ministrorum, & si quid residuum est debitori restituitur. Hos esse licitos, & ab usura immunes est declaratum in *Genil. Later. sub Leone X. Et Trid. sess. 22. de Reform. cap. 8. & 9.* inter causas piæ hos montes recenset, eosque approbant. *Paul. II. Sixt. IV. Innocent. VIII. Alex. VI. & alii. Defenduntque Navar. Man. cap. 17. n. 123. Molin. tr. 2. D. 325. n. 3. Castropal. tr. 30. D. 4. p. 14. n. 2. Azor. Toled. Valent. Laym. contra Cajet. & Sot. de Jus. & jur. lib. 6. q. 1. art. 6.*

237 Etiam hic venit examinandum, an lucrum cambiorum licitum, vel usurarium sit? Cambium enim est negotiatio, quia pecunia pro pecunia cum lucro moderato permutatur. Qui dat cambium campor: qui accipit, camparius dicitur. Cambium est duplex: aliud reale, locale aliud. *Reale* dicitur, quando pecunia unius generis pro alterius generis pecunia numeratur: v. g. si aurei pro argenteis permutantur, & dicitur *manuale*, quia pecunia de manu in manum traditur. *Locale* est, quando pecunia præsens in uno loco pro absenti in alio loco permutatur: v. g. si quis det Manilæ mille argenteos, ut Mexici, vel Matriti ipsi reddantur: vel si Manilæ accipiat, ut Mexici, vel Matriti, ejus negotiorum gestor eos reddat. Et quia regulariter per litteras celebratur, *cambium litterarium* dicitur. Hoc lucri genus licitum est, & immune ab usura: quia & magna utilitate commerciorum ubique est introductum: tunc ob periculum trajiciendi pecuniam de uno in alium locum: nam campor in se suscipit periculum, si forte pereat pecunia: tum ob sumptus, & impensas faciendas in famulos, & Officiales peritos: & ob laborem semper habendi monetam diversarum specierum: tum & ob laborem in pecunia numeranda, litteris scribendis, faciendis rationibus, tum ob majorem commoditatem unius pecuniæ præ alia ad negotiandum, quæ sæpe se privat campor, ob alios titulos. *Sylvest. V. Usura, 4. q. 7. & 8. Nav. Man. cap. 17. ex n. 282. Mol. de Jus. & jur. tr. 2. D. 399.* Licitum etiam est lucrum, quod quis solet percipere ex olla, quam dicunt fortunæ. *Hispanè: Rifa:* nam

LI

so-

soler accipere, quod Titius: v. g. una schedula in ollam immissa, cujus valor sit unus argenteus, lucretur horologium maximi pretii: fortuna tamen adeo varia, & incerta, aliquando, etiam centum schedulis immissis, nihil capiat. Hinc: talis contractus non potest tanquam injustus ob pretii inaequalitatem, nec usurarius ob lucrum supra sortem, damnari: quia non est mutuum, sed emptio, ubi non res extracta, sed spes emitur cum aequali factura periculo. Sic potest quis factum retis emere cum periculo pretium totaliter emittendi, & cum spe lucrandi capturam decuplo majorem pretio. *L. 11. ff. de p. 5.* In Hispania sortes, quae *Rifas*, dicuntur, sunt prohibita *L. 12. t. 7. lib. 8. R. C.* Quod intellige, quando unusquisque periculum excedit lucrum, & correspondens: vel quando inter pretium, & valorem rei datur improprio: secus aliter.

238 Mutuatarius solvens usuras mutuanti, etiamsi expressum animum habeat transferendi illarum dominium in mutuante, adhuc usurarius non acquirit illarum dominium: nec revocabile quidem, nisi forte per comissionem, qua res ex usuris perceptas in numero, pondere, vel mensura consistentes, cum aliis suis ejus generis commisceat. §. 27. *Inst. de Rev. diviti.* Nam ad transferendum dominium, non sufficit traditio, sed justus titulus est necessarius. *L. 31. ff. de Acquir. rer. domini.* Et hic deest in praesenti casu. Et quidem non esset justus titulus contractus mutui: nam hic non extenditur ultra sortem principalem non promissio mutuatarii: siquidem invalida est *c. 6. de Jur. jur.* non denique voluntas tradentis usuras nam haec solum ad solutionem debiti dirigitur; non tamen ad donationem liberalem extenditur. Et cum non debeat ex justitia usuras, non est credendum, eas donare velle *arg. L. 19. ff. de Reb. cred. D. Thom. 2. 2. q. 78. art. 3. ad 3. Covar. Variar. 3. cap. 3. n. 6. Less. de Just. lib. 2. cap. 20. n. 158. Mol. eod. tr. 2. D. 326. num. 7. Castropal. Gloss. in c. 10. 14. q. 4. Nav. M. cap. 17. n. 265. Lugo de Just. D. 25. sect. 11. n. 106.* Hinc est, quod mutuatarius etiam si permisisset usuras, non tenetur eas solvere, nisi forte juramentum accedat, nam tunc obligatur ex Religione, & juramento: tale enim juramentum, eo quod non cedit in detrimentum animae, vel tertii servandum est. *c. 28. de Jur. jur.* Licet enim acci-

pere, vel exigere usuras sit peccatum, eas solvere peccatum non est: siquidem justa causa necessitatis urgente petit mutuatarius mutuum, quod sine usuris concedi deberet, & ipse tantum promissit usuras ex malicia dantis: nam ad hoc jam determinatus supponitur, & ideo juramento, per solutionem usurarum adimpleto, potest mutuatarius eas repetere. *c. 6. de Jur. jur.* Usurarius autem, cui factum est tale juramentum, potest cogi, ut juramentum remittat, si nondum usurae solute sint, vel ut eas restituat, si jam solute erant: in utroque enim foro usuras restituitur tenetur. *c. 5. c. 13. h. t.* quia non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. *c. 4. de Reg. jur. in 6.* Usurarius enim tanquam fur, & raptor habetur. *c. 10. 14. q. 4.* Si usurarius contra usurarium agat, & reus hanc opponat exceptionem in foro externo actor non auditur, quosque usuras restituat. *c. 14. h. t.* Nam frustra legis auxilium invocat, qui committit in Legem. *c. 17. h. t.* vel donec se ab hoc crimine purgaverit: vel si solvendo non sit saltem de eis solvendis cautionem idoneam pignoribus, vel fidejussoribus praestet. Si mutuatarius juravit, non repetere usuras, adhuc usurarius compellendus est eas restituere. *c. 13. h. t.* Nam licet mutuatarius, juramento obstante, non possit eas repetere, potest tamen eas accipere si restituantur. Quando usurae sunt solute in pecunia, si usurarius aliquid emat tali pecunia, vel aliter negotiando lucretur, licet semper obligetur ad pecuniae restitutionem, & lucri cessantis, & damni emergentis, non tamen ad rei sic empta, vel adquisita restitutionem. Siquidem Dominus illius fit, nisi forte non habeat aliunde unde restituere possit. *c. 5. h. t.* quia talis res empta, vel acquisita non est fructus pecuniae, quae ex se sterilis est, sed negotiationis, & industriae usurarii. Sicut Depositarius fit Dominus rei empta pecunia depositata *L. 6. C. de Rei vindicac.* Imo, & fur fit Dominus rei furtiva pecunia adquisita *L. 48. §. fin. ff. de Furtis.* Quando vero res usuraria non est pecunia, sed alia res frugifera, fructus ex ea percepti mutuatario, utpote rei Domino acquiritur §. 35. *Inst. de Rev. diviti.* Si res usuraria vendatur mala fide ex parte emptoris, qui sciat alienam esse, contractus esset irritus, ac proinde usurarius pretium rei non acquireret. Si tamen emptor bonam fidem habeat, usurarius ad-

quirit dominium pretii pro re vendita accepta: tenetur tamen emptori ad evictionem. *D. Thom. 2. 2. q. 78. art. 3. Covar. 3. cap. 3. Molin. de Just. & Jur. tr. 2. D. 327. Less. eod. lib. 2. cap. 20. & n. 161.*
239 Cum usura Jure Naturali, & Divino sint prohibita etiam Judaei, & alii, qui Jure Ecclesiastico non ligantur, tenentur usuras, licet in quantitate modica acceptas, restituere. *c. 12. h. t.* Nam quidquid ultra justum accipitur, licet parvum sit in quantitate, potest dici gravis, & immoderata usura, ut dicitur in hoc sensu in *c. 18. h. t.* Item eorum testamenta nulla sunt: siquidem ipsi subjiciuntur Legibus temporalibus Principum, in quorum dominio sunt. *Covar. var. 3. cap. 3. n. 9. Molin. de Just. tr. 2. D. 334. n. 12.* Haeredes usurariorum ad usurarum restitutionem, saltem juxta vires hereditarias tenentur: quippe cum res usuraria non fuisset defuncti, nec haeredum potest esse. *c. 9. h. t.* Et quidem si haeredes fecerunt inventarium, non possunt nec in foro conscientiae, nec in foro externo, ultra vires hereditarias obligari. *Sylvest. V. Usura, 6. q. 10. dict. 4. Azor p. 3. lib. 5. cap. 18. q. 11. contra Covar. var. 3. c. 3. n. 7.* Obligantur quidem juxta vires hereditarias, etiamsi res usuraria ad eos non pervenerit, nec haeres factus sit ditior, nec haereditas sit aucta ratione rei usurariae: sed quia cum representent defunctum, ejus conscientiam exonerare tenentur. *c. 5. de Raptor.* Quando plures sunt haeredes si non sunt delicti participes non tenentur singuli in solidum: sed inter omnes pro rata dividitur obligatio restituendi usuras, sicut pro rata commodum haereditatis dividitur: adeo ut uno tantum manente, non teneatur in solidum, etiam aliis deficientibus, ut contra *Gloss. in c. 9. h. t. V. Cogendi. Navar. in Man. cap. 17. n. 278.* tenent *Sylo. V. Usura, 6. q. 10. dict. 2. Less. de Just. & Jur. lib. 2. cap. 20. n. 175. Molin. eod. tr. 2. D. 332. n. 4.* Si tamen res in specie apud aliquem extet, ille eam restituet, nam res ubicumque est pro suo Domino clamat: ipse tamen potest petere, ut à suis cohæredibus pro rata ipsi satisfiat. *Molin. de Just. tract. 2. D. 332. n. 4.* Tertius ille ad quem res usuraria pervenit quocumque titulo, si haec extet, eam tenentur restituere: nam res ut diximus, ubicumque sit pro suo Domino clamat. Si usurarius res propria alicui donavit, vel alio titulo lucrativo alienavit, sciens, se hoc mo-

do reddi impotentem ad usuras restituendas, tunc donatarius, vel alius, qui eas accepit, tenetur in utroque foro accepta, si extet, restituere, vel si bona fide consumpsit, quatenus est factus ditior: modo, hac petatur à creditoribus intra annum à die scientiae factae alienationis in ipsorum fraudem *Molin. de Just. & Jur. tract. 2. D. 329.* Bona vero usurarii, quae ad alium titulo oneroso, vel lucrativo, & quidem particulari emptionis, vel donationis pervenerunt bona fide, quin accipiens sciret, ex hoc usurarium fieri impotentem ad solvendas usuras etiamsi talia bona essent acquisita ex pecunia usuraria, non sunt restituenda mutuatario: siquidem ipsi bona non sunt pro usuris tacite hypotheca, neque ex natura rei, nec Jure Civili, vel Canonico. *Sylo. V. Usura, 6. q. 5. Covar. var. 3. cap. 3. n. 6. Less. de Just. lib. 2. cap. 10. n. 167. Molin. eod. tr. 2. D. 329. n. 6.* Bona autem, quae usurarius habet in sua potestate obnoxia sunt restitutione, non ratione hypothecae, sed actione personali, quae in alium, nisi haeres sit non transit *c. 9. h. t.*

240 Cooperantes ex parte mutuantis, ad exigendas usuras, quando sunt illarum causa efficax peccant, & ad restitutionem tenentur, saltem, si usurarius restituere nequeat, vel nollit. Sic tenentur Princeps, Magistratus, Advocati, tutores, procuratores, consulentes, vel aliter efficaciter cooperantes quia cum sint causa injusta damni illati, ad ejus reparationem tenentur. Qui vero ex parte mutuatarii cooperantur, nec peccant, nisi forte ratione scandali, nec ad restitutionem usurarum tenentur ut famuli pecuniam pro usuris destinam numerantes, vel qui pecuniam sub usuris in obsequium mutuatarii procurant, dum non suadeant mutuanti, ut eam sub usuris det. *Less. de Just. & Jur. lib. 2. c. 20. ex n. 178. Molin. eod. tr. 2. D. 331. & alii.* Usurarius ergo debet restituere omne lucrum, quod supra sortem acceptum ratione mutui, & non ex alio justo titulo, ut damni emergentis, vel lucri cessantis, &c. Et si res usuris data est fructifera, etiam fructus percepti ab usurario restituuntur, etiamsi à Domino, ob negligentiam, vel ob casum fortuitum, non fuissent percepti. *Azor Inst. p. 3. lib. 5. cap. 15.* Sed sunt restituendi, deductis impensis in perceptione, & conservatione fructuum factis: non tamen restituuntur qui percipi potuerunt, si in

effectu non sunt percepti. Debet denique usurarius restituere omne damnus obveniens, imò, & lucrum cessans, si forte Dominus, ut usuras solveret, aliquam jacturam est passus.

241 Hæc usurarum restitutio mutuario per illas læso debet fieri, vel post obitum ejus, ipsius hæredibus, sive ex testamento, sive ab intestato. Si hæredes non extent, vel ignorentur, tunc quidem aliis pauperibus, Ecclesiis, vel aliis causis piis debet fieri restitutio. c. 4. l. 4. q. 5. c. 5. b. t. Etiam pauperibus possunt restitui, quando licet sciatur virtute Cruciatæ de illicitè adquisitis per usuras, ut ex Bulla ipsa constat. Usurarius, qui inopiam patitur non potest obligari, ad usuras restituendas. c. 5. b. t. *Quia inanis est actio, quam inopia debitoris excludit.* c. 16. de Restitut. spoliat. quousque ad pinguiorem fortunam deveniat; arg. C. Oduardus, 3. de Solution. potest etiam creditor hanc obligationem usurario remittere totalitèr, cum sit suæ rei moderator, & arbiter. L. 21. C. Mandat. Et à fortiori consentite in cautionem, quam usurarius pignori, vel fidejussoribus præstet: nam sic satisfactum censetur. Si usurarius velit uti beneficio cessionis bonorum, tunc reliquenda sunt ipsi alimenta, ne egeat, & expressari debet, quousque habeat, unde solvendo.

242 Ultra restitutionem variis poenis usurarii puniuntur, quæ sunt sequentes. 1. enim usurarii fiunt infames. C. 11. de Excess. Prælator. ac Proinde irregulares, nec valent ad ordines promoveri c. 8. D. 46. nec ad beneficia, vel officia Ecclesiastica. c. 11. de Excess. Prælat. quod si Clerici sint, suspendunt: & si adhuc in crimine persistent, omninò à beneficio, & officio Ecclesiastico obtento deponunt, c. 7. b. t. Si poenitent, & restituant usuras, potest Episcopus dispensare cum tali Clerico, ut possit beneficia obtenta retinere, & obtinere alia, non tamen potest recuperare ea, quibus privatus est, si alii jam sint collata. c. 4. §. de Adulteris, de Judiciis. Si Laici sint, excommunicantur, imò hodie excommunicationem ipso facto incurrunt. c. 1. b. t. in 6. Usurarii negatur Sacramentalis absolutio, & Sacramentum Eucharistiæ, nec eorum oblationes admittuntur, præsertim, quæ intra Missarum solemnias fiunt, & in morte sepultura Ecclesiastica

denegatur ipsis, nisi usuras restituant, vel saltem de restituendo caveant. c. 3. b. t. c. 2. eod. in 6. l. 9. tit. 13. p. 1. ipsoque facto excommunicatur Clericus illos ad sepulturam Ecclesiasticam admittens, nec ab excommunicatione absolvitur, quosque arbitrio Episcopi satisfaciatur. Clem. 1. de Sepult. Greg. Lop. in l. 9. tit. 13. p. 1. V. Manifestante.

243 Item usurarii non possunt facere testamentum, nec aliam ultimam voluntatem, nisi restituant usuras, vel cautionem de eis restituendis præsentent. Nec ulli licet eorum testamentis conficiendis interesse: quod si testamentum faciant, & adhuc impoenitentes in restituendis usuris sint, testamentum est irritum. c. 2. b. t. in 6. Etiam si talis usurarius desisset usuras exercere. Nam dum non restituit, vel de restituendo cavet, testamentum est nullum. Covar. 3. Var. c. 3. n. 9. Si dedit signa poenitentiae, & decessit, nec restituit, nec de restituendo cavet: quamvis quoad relicta profana testamentum sit nullum, sustineri tamen ex æquitate, quoad relicta ad piâs causas, tenent Sylv. V. Usura, 9. q. 7. Covar. 3. Var. cap. 3. Mol. de Just. & jur. tr. 2. D. 334. n. 11. Lug. eod. D. 24. sect. 4. n. 70. Vazq. Opusc. de Testament. cap. 9. §. 1. dub. 8. n. 32. Sitamen potest testamentum nullitèr conditum, restituunt, vel cautionem præstant usurarii, tale testamentum convalescit, non præcisè tractu temporis L. 210. ff. de Regul. jur. sed quasi confirmetur nova voluntate, quæ deambulatoria est usque ad mortem. Sic alienatio à minori nullitèr facta, judicis Decreto superveniente, majori ætate confirmatur, si minor eam ratam habeat L. 2. C. Si major fact. quod à fortiori in testamento tenendum est ob causæ favorem. C. fin. de Sent. & re judic. Cov. Var. 3. cap. 3. n. 9. Lug. de Just. D. 24. sect. 4. n. 71. Has poenas incurrunt usurarii: sed quidem manifesti tantum. c. 15. h. t. Molin. de Just. tr. 2. D. 334. n. 5. Castrop. tr. 30. D. 4. p. 30. n. 16. l. 9. tit. 13. p. 1. ibi: Usurero siendo alguno manifestamente en su vida. Debet tamen præcedere sententia Judicis declaratoria, quod ille sit usurarius manifestus, vel notorius; arg. c. 19. de Hæretic. in 6. Præter has poenas potest Judex alias suo arbitrio infligere, præcipue pecuniarias, ut ipsi, in quo peccant, puniantur. Vel etiam Carceris, relegationis, vel fustigationis Menoch. de Arbitr. cas. 398. In nostra Hispania sic puniuntur usurarii. In L. fin. tit. 6. lib. 8.

R. C. Mandamos, que qualquier Christiano, que diere à usuras, ò biere qualquier contratos en fraude de usura, que çaya en las penas, que en las dichas Leyes, y Ordenanzas son contenidas: de las quales la suerte principal sea para la parte contra quien se exercitaren las usuras, y de las penas la mitad sea para la Camara: y demas que el tal Usurario, ò logrero quede, y finque inhabil, ò infame perpetuamente.

244 De usurarum crimine contra Laicum cognoscere potest Judex Ecclesiasticus. c. 2. e. 7. h. t. Vel etiam Laicus. c. 12. eod. ad preventionem cum delictum sit mixti fori: & non solum quando quæstio facti vertitur, sed etiam, quando quæstio est de jure, v. g. An hic contractus sit usurarius vel non? Siquidem utroque jure vindicatur hoc delictum, & ab utroque Judice, teste praxi, punitur. Nec usura plus spiritualitatis habet, quam homicidium, & alia crimina justitiæ: & Juri Naturali repugnantia. Sylv. V. Usur. 9. Covar. Var. 3. cap. 3. n. 1. Farinac. Prax. Crimin. q. 8. n. 140. Menoch. de Arbitr. cas. 398. Molin. de Just. tr. 2. D. 333. Gonzal. in c. 3. h. t. n. 11. contra Glos. in c. 8. de Foro comp. V. Malefactores. Clar. V. Usura, n. 8. Azor, & alios, qui ad Ecclesiasticum privatè pertinet, tenent. Quando verò statuendum est perpetua, & Legali Sanctione, an aliquis contractus usurarius, injustus, vel peccaminosus sit, hoc ad solum Rom. Pontificem spectat. Nam ipsi tantum est concessum à Christo D. declarare doctrinam ad fidelium mores spectantem juxta illud Christi D. *Passo oves meas.* Joan. c. fin. v. 17. Aliquem esse manifestum usurarium, probatur per facti evidentiam, si aliis frequenter mutuum sub usuris dedit, vel si publicè eas exercuit. Et sufficit unus actus. Etiam probatur per evidentiam juris, si usurarius est condemnatus, judicialiter confessus, vel legitimè convictus, vel per confessionem extrajudicalem usurarii coram Notario, vel duobus testibus factam, vel per duos, vel tres testes (non quidem de fama deponentes) sed qui testentur, illum vidisse sæpius mutuum sub usuris dare: vel per conjecturas vehementes, & indicia evidentia, quæ cum delicto moralem connexionem habeant. c. 15. h. t. Denique ex libris rationum, qui licet non pro ipsis, contra ipsos scribentes probant. L. 5. l. 6. l. 7. C. de Probat. ad quos exhibendos possunt per censuram cogi. Clem. un. §. Ceterum, h. t. imò, & vi

adhibita frangendoque arcam, extrahi possunt. De quibus latius Sylv. V. Usura, 9. Covar. Var. 3. cap. 3. Menoch. de Arbitr. cas. 235. Azor, p. 3. lib. 5. c. 19. Usurarius manifestus condemnatus, ut usuras restituat, non auditur, si appellet. c. 11. h. t. Sicut nec alii notorii criminosi à condemnatione criminis appellantes audiuntur. c. 5. §. fin. de Appellat. nisi appellatio ex justa causa interponatur, v. g. si reus neget, se usuras recepisse: quia defensio naturalis, qualis est appellatio, nulli denegatur. c. 59. de Appellat. c. 11. de Excessib. Prælat.

TIT. XX.

De Crimine Falsi.

245 **F**alsum, aliquando dicitur, quidquid verum non est, etiam si traus, vel dolus non committatur. L. 13. §. ff. de Robus dub. Aliquando insuper addit dolus, etiam sine alterius præjudicio, & tunc coincidit cum mendacio. L. 20. ff. ad Leg. Cornel. de Fals. Sed in præsentem falsum tria complectitur. 1. Immutacionem veritatis. 2. Dolum committentis falsum. L. 20. C. ad Leg. Cornel. de Fals. 3. Quod talis immutatio afferat damnus tertio, vel saltem, quod ex se posse afferre: licet forte impediatur. L. 6. l. 8. C. ad Leg. Cornel. de Fals. Hinc falsum definitur *Fraudulosa immutatio veritatis in alterius præjudicium facta.* L. 1. tit. 7. p. 7. ibi: *Falsedad es mudamiento de la verdad.* Falsum est grave crimen, & publicum, de quo quilibet de populo, etiam si nihil ipsius intersit, potest accusare: & quidem usque ad 20. annos accusatio fieri valet. L. 5. tit. 7. p. 7. estque crimen exceptum, quod non venit in generali dispositione, vel remissione: Nec falsarius liberatur à carcere, ut alii rei ob publicam lætiam. Menoch. de Arbitr. cas. 306. n. 11. *Acced. in l. 3. tit. 17. lib. 8. R. C. n. 2.* Et sanè pluribus, & variis modis falsi crimen committitur. L. 1. tit. 7. p. 7. ibi: *E puede hacer la falsedad en muchas maneras.* L. 1. & sequentib. ff. ad Leg. Cornel. de Fals. falsum igitur committitur. 1. facto ipso. 2. verbo, & dicto. 3. scripto.

246 Facto ipso quis falsi crimen committit. 1. Quando admiscet mercibus materiam adulterinam: & arbitrarè punitur. Item Medici, vel Pharmacopola,